

Nógv er vunnið, men nógv er eftir

Røða sum Vilhelm Johannesen helt á 1. mai-dagshaldinum í Havn

Gott fundarfólk!

Verkamen og -kvinnur! Jólksins verða borin fram. Árið 1979 er eitt merkisár í søguni hjá verkamannarørsluni. Í ár eru 150 ár liðin, síðani tað fyrsta nútíðar verkamannafelagið varð stovnað.

una upp, har krøv verka-

Hetta hendi í Onglandi í árinum 1829. Eisini eru 90 ár liðin, síðani internatinali gjørdi av, at gera 1. mai til altjóða verkamannadag.

Her heima hjá okkum er 1979 eisini eitt sermerkt ár. Miðskeiðis í hesum ári fáa vit eina sjúkradagpeningaskipan, sum skal tryggja útróðrarmannum, tímælendum og øðrum, ið onga trygd hava undir sjúku, at tey fáa sjúkradagpening undir slíkum umstøðum. Hetta meta flestu færoyingar, sum tað størsta sosiala framstigið, síðani tær sosialu lógirnar vórðu samtyktar fyri 20 árum síðani.

Eg nevndi at verkafólk á einum slíkum degi gera stöðuna upp. Lita vit nú aftur um bak, so megu vit koma til ta niðurstöðu, at í fleiri færum eru ávis framstig gjørd. Arbeðs-vikan, sum fyri 100 árum síðani var uppi á 70 tímum, er nú komin niður á 41 timar og frá 1. januar komandi, skal hon niður á 40 timar. Eftir eitt hart og áhaldandi stríð er frittíðin hjá verkafólki umstøðir longd til fyra vikur. Í spurninginum um somu lön til kvinnur og menn fyri sama arbeiði, eru partarnir við samráðingum at enda komnir so langt ávegis, at her verður málið rökkið tann 1. mai 1981.

Fara vit 20 ár aftur í tíðina so var trygðin á ellisárum litil og ongin. Var ein verkamaður ella kvinna fyri tí vanlukku, at gerast sjúkurl ella at koma til skaða, var onki í vænti, uttan hungur, hall og armóð. Lógin um fólka- og avlamspensión veitir í hampuligan mun trygd á ellisárum og somuleiðis tá arbeiðsevni vegna sjúku ella av aðrari orsök verða skerd. Og verða verkafólk fyri vanlukku undir arbeiðinum, so er vanlukku-tryggingarlógin eisini nakað bett so við og við, soleiðis at dagpeningur og endurgjöld fyri inntektmis og niðurstøtt arbeiðsevni, eru, um ikki nóg mikið, so munandi hækkað.

Vit hava eisini fingið lóg um arbeiðaravverd. Her skulu arbeiðseftirlitið og tær sonevndu tryggjaleikanevndirnar bera um sorgan fyri, at øll verkafólk virka undir tryggum viðurskiftum. Tryggjaleikanevndirnar, sum eru samansettar av fyra limum,

harav verkafólkið velur teir tveir, meðan arbeiðsgevarin velur hinar báðar, hava tó tann vansa, at arbeiðsgevarin skal velja formannin. Tað má verða eitt krav frá verkamannafelagnum at fáa hetta broytt, og einum slíkum kravi eigur umsitingarvaldið og um neyðugt eisini lóggávuvaldið at eftirlíka. Spell var, at lótingsins figgjarnevnd, undir viðgerðini av uppskotinum til lótingsfiggjarlóg fyri 1979/80, lækkaði upphæddina til arbeiðseftirlitið við 120.000 kr. Hesar krónurnar kundu betur verið spardar í onkrum øðrum færi. Tá talan er um tryggjaleika á landsins arbeiðs-plássum hava vit als ikki ráð at spara.

Eisini hava vit fingið nýggja pristalskipan. Sambært ta gomlu skipanina fingur tær høgu lönirnar størri endurgjald fyri dyrtíðina enn tær lágu lönirnar fingur. Ný fáa allar lönir eins stórt endurgjald fyri dyrtíðina og er hetta bæði rættvíst og náttúrligt. Og meðan talan er um prismál kann verða nevnt, at tá eisini er í umbúna at seta ein prisansara afturat.

Í størri mun enn nakrantíð áður er almennur partapeningur settur í arbeiðsskapandi virkir kringlandið. Við hesum hava vit samstundis í størri mun tryggjað arbeiði til allar vinnuførar hendur so at siga alt árið.

Sum eg nevndi í fyrstuni so fer sjúkradagpeningaskipanin at virka miðskeiðis í hesum ári. Viðvíkjandi sjálvum lönarlægnum eru ávis ítøkilig framstig gjørd gjøgnum árin. Sáttmálasamráðingar fara fram í løtuni og á hesum sinni er kravið ein hækking í grundlønini uppá 40 pst. og svarar hetta til 5 kr. og 41 øyru um timan.

Ásannast má, at verkamannarørslan við samráðingum, við hjálp av tí sterka vápninum, sum verkfallið og verkfalsrætturin í veruleikanum eru, og gjøgnum lóggávurbeðið, ið dyggari samvinnu við politisku arbeiðaraflokkarnar, hevur vunnið munandi fram á nógvum økjum. Men nógv er eisini eftir.

Treytarnar fyri, at verkamannarørslan her á landi kann vinna enn skjótari og enn longur fram, eru fleiri. Ein av hesum treytum er, at samanhangið millum verkamannafelagini verður útbýgt og harvið styrkt. Ein onnur treyt er, at verkamannafelagini leggja størri dent á at útbúgva leiðarar og álitisfólk. Árin frammanundan hevur lótingið jattað verkamannafelagnum eina peningaupphædd í

sjúkragrunnarnar. Við tað at sjúkradagpeningaskipanin nú kemur í gildi, fall henda jättanin burtur í ár. Tó bóðu verkamannafelagini um, at fáa hesar upphæddir í sonevndar útbúgvingargrunnar i-staðin fyri. Tíverri gekk lótingið ikki hesa umsókn á mæti. Eitt mistak, sum vónandi verður rættlað á fyrstkomandi lótingsfiggjarlóg. Ein triðja treytin er, at politisku flokkarnir, ið reka politikk og hava politiskar málsetningar, sum eru í tráð og samljóð við sjónarmiðini hjá fakligu verkamannarørsluni, fáa størri undirtøku og harvið størri ávirkan á samfelagsviðurskiftini.

Við hesum havi eg eisini sagt, at vit eisini hava politiskar flokkar, hvers politikkur og politisku málsetningar ikki eru í tráð ella samljóð við sjónarmiðini hjá fakligu verkamannarørsluni. Hesi flokkar røpa seg borgarligar ella liberalar. Teir tosa um eina fría markaðarskipan. Um privat fyrirkastsemi. Um virkisfýsni hjá vinnulivsmannum. Um at avmarka almennu uppliggjagningina mest møgulegt. Um so litla almenna stýring sum gjørligt. Og tey borgarligu bløðini kappast um at kunngera øll tey met, sum tey fremstu kapitalistisku londini, seta. Tey seta met í framleiðsluvækstri. Tey seta eisini met í nýtsluni av brúkslutum. Tey seta met í tali av privatbilum fyri hverjar 1000 íbúgvir. Tey seta eisini met í sjónvarpstólum. Men aftan fyri allan hendaan vøkstur liggur onki uttan einproftthugsan og ein profittjagstran. Framleiðsluvækstur fyri at vinnulivsmenn og spekulantar kunnu fáa størri profitt.

Vækstur í nýtsluni av brúkslutum, í søluni av bilum og sjónvarpstólum, soleiðis at vinnulivsmenn og spekulantar kunnu ógna sær enn størri profitt. Og eitt kríggj er heldur ikki so galið. Nakrar verksmiðjur framleiða vápn og vápnafaramleiðslan kastar eisini profitt av sær. Í dag eru sterkar røddir frammi, sum álvarsamt ávara imóti ótálmaðum framleiðsluvækstri og ótálmaðum vækstri í nýtsluni. Víst verður á, at javnvágin verður órógvad og líkt er til, at kapitalurin og hansara profittjagstran eru í ferð við at seta tað stóra og endaliga metið. Og hetta er, at eitt fátal av heimslins íbúgvum hevur troytt ráverugrundarlagið og orkuleikurnar í so stóran mun, at jørðin og mannaættin eru í vanda. Og hvat siga teir borgarligar? Jú, vit skulu framvegis ikki hava almenna uppliggjag, al-

menna planlegging og stýring. Undir friu markaðarskipanini skal kapitalurin ótálmaður halda fram við síni profittjagstran.

Jú, samfelagskøkan veksur og borgarligu politikkarnir hava ongan áhuga fyri at »revidera« býtið av samfelagskøkuni og enn minni býtið av fløtaskúminum. Fyri nakkað nógvrum árum síðani, fingur færoyskar trolarar mánningar eina nýggja vaktarskipan, sum teir róptu seks og seks. T.v.s., at trolararannangarnar tá skuldu arbeiða í 6 timar og síðani fáa seks tíma hvíld, meðan teir frammanundan arbeiðdu í tólv timar og bert fingur hvílu í seks timar. Borgarligir politikkarnar og blaðstjórnar ta ikki undir við, at býtið av samfelagskøkuni verður skipað eftir eini tilikari sekstalskipan í yvirferðum um týðningi.

Fakliga arbeiðarørslan og politiskur arbeiðaraflokkarnir hava ongantíð havt størri miðsion enn í dag. Hesi kunnu medvirka til ein broyttan hugsunarhátt, til eina mentalitetsbroying og eina broyting í samfelagskipanini, har framleiðslan ikki er so nógv merkt av profittthugsan. Sjálvandi skulu vit framvegis hava vøkstur, men ikki av tí slagnum sum higartil og ikki við tí kostnaði í ráverunýtslu, sum vit higartil hava havt. Men vøksturin má henda á tann hátt, at vit betur duga at nýta náttúrugrundarlagið, at vit røkka einum hægri viðgerðarstigi, soleiðis at meira fast burtur úr hverjari eindini, og átti vit einum javnari býti við tryggja, at fleiri og fleiri fáa lut í hesum vækstri.

Ótamdar kapitalkreftir kunnu ikki longur virka uttan eftirlit. Fløgurnar megu í nógv størri mun fremjast eftir skilagðari planlegging og í tráð við samfelagsins tørv. Verkamannarørslan eigur at lut-taka í hesi planlegging og stýring. Bert á hendaan hátt kunnu vit røkka ta medávirkan, sum er rimulig og tann meirágóða, sum er rættvisur, tey framstig, sum eru neyðug, um samfelagið ikki skal stagnera og harvið missa evnini til at veita trygd, trivna og eydn fyri einstaklingi.

Í okkara tíð verður nógv tosað um javnrættindi. Verkamannarørslan hevur ongantíð kravt nek-ur privilegier. Verkamannarørslan krevur javnrættindi. Hon krevur at arbeiðið fær sama rætt sum kapitalurin. Javn-bjóðis lut á ágóðanum og vøkstrinum. Javnbjóðis rætt til at medávirka planleggjagningina og stýr-

Framhald frá síðu 6

at landskassin hevur fingið t.d. 5 mill. sum yvirskot av Lassa II, og kann so brúka hesar pengar til umsiting av færoyska samfelagnum.

Um tær 5 mill. ikki vóru komnar frá Lassa II, noyddist landsstýrið at lagt tær á skattgjaldaran fyri at fingið roknskapin at gingið upp.

Fyri tað næsta kemur hvar einstakur veljar at vera við til at avgera, hvat ið Lassi skal nýstast til.

Hetta verður ikki gjørt á tann hátt, at tað verður farið til fólkaatkvøðu um hetta. Nei. Fjórða hvørt ár hava vit lótingsval í Føroyum, og tá velja vit tey fólk, ið vit halda kunnu fremja okkara áhugamála á tingi, og i-gjøgnum hesi, fáa vit ávirkan á lagnu Lassa.

Tað triðja er, at uttan iva verða ferða- og farma-gjöld nógv bilgiri við einum skipi ríknium av Strandferðsluni, enn tey verða, um skipið skal vera á privatum hondum.

At hetta verður fram, eru fólkafløks, sambands- og sjálvstýris- og fram-burðsmenn imóti: Teir vilja, at tað skulu vera einstaklingar, ið skulu ráða og fara við vinninginum, meðan skattgjaldarin fyrst skal leggja út fyri teir, og síðan gjalda eitt møgulegt undirskot fyri teir. Sig so at teir ikki eru góðir við færoyska skattgjaldaran.

Hin fría kappingin er tað besta, verður sagt. Men, er tað í veruleikanum nekur frí kapping? Nei, tað er tað ikki.

Besta dømið um hetta er ein søga, eg hoyrði frá einum persóni nú ein dagin. Hon er í stuttum henda: Nekur ungafólk, ið búðu í felagsskapi, høvdu fingið tað hugskot, at tey í felag skuldu keypa eitt sjónvarp. Tey fóru so í ein handil, ið selir slík, og spurdu, um tað ikki var gjørligt at fáa eitt sindur í avslátri, tí tey vóru ikki so væl fyri figgjarliga. »Prosentir, prosentir, øll forlanga prosentir«, sigur handilsmaðurin. Men so

sigur ein av teim ungu, at tey hava verið í einum øðrum handli og har kundu tey fáa avsláttur. Hetta var ikki heilt satt, tey høvdu ikki verið í nekrum øðrum handli, meta væl vitandi um, at keypmenn sjálvir nýta allar snidur, so roknaðu tey við at Várhara fyrigav teimum hesa lygnina.

Keypmáðurin klórar sær í vanganum og sigur: »All right, eg skal hugsa um tað til í morgin.« Tey fóru síðan til tann næsta handilin, søgdu somu søgu, og mintsatt um hann ikki reageraði á sama hátt sum hin fyrr.

Tey fóru so við góðum vónum til handils aftur dagin eftir. Men tá sigur keypmáðurin, at handlar-nir í Havn, ið selja sjón-varp, hava gjørt avtalu um ikki at geva prosentir, og sostatt kundi tað ikki lata seg gera fyri tey heldur. Tey fara til hin keypmannin og fáa har sama svar.

Ja, soleiðis virkar hin fría kappingin, og hetta man ikki vera nakað ein-domi um slíka manna-gond.

Slíkt kann ikki kallast frí kapping.

Og prikkurin yvir ið var so formaður sam-bandsfløksins, sum frá tingsins røðarapalli tosaði um eina komandi olju-kreppu, ið vildi føra eina rationering av olju við sær. Hann helt, at tað var skeivt at lata eitt ferðamannaskip fara avstað við oljuni, meðan fiskiskipini skulu liggja í havn. Men hann segði einki um stutt-leikabátarnar hjá kapital-istinum og ta olju, teir nýta. Á ánararnir av hesum kunnu, tá teir hava hug, fara sær ein túr utt-anlands við sínum egna báti er alt í lagið, men tá ið arbeiðs- og fiskimann-inum skal skapast ein møguleiki, um ikki so fluttur sum hjá kapitalist-unum, til at fara at ferð-ast, tá siga tit nei.

Føroyski arbeiðs- og fiskimaðurin, hetta eru teir, ið siga seg vilja tykk-um alt væl!

mg